

A FEHÉR GÓLYA VONULÁSA ABAÚJ-TORNA MEGYÉBEN 1949. ÉV TAVASZÁN ÉS ŐSZÉN

Írta: dr. Tóbiás Gyula

Migration of the White-Stork during the year 1949 in NE Hungary

By J. Thóbiás

A fehér gólya 1949. évi szokatlanul kései és kevés számban való érkezése ösztönzött arra, hogy az Abaúj-Torna megyére vonatkozó gólyaadatokat feldolgozzam, függetlenül az országos gólya-katasztertől. A megye 134 községéből összesen 230 adat érkezett hozzám. Ebből 162 a tavaszi és 68 az őszi vonulásra vonatkozik.

A tavaszi vonulás során a legkorábbi érkezésről III. 15-éről Hernádszentandrás és Iváncs községekből szólnak a jelentések; a legkésőbbi jelentés VI. 22-e Kiskinizs községből. A két adat közt tehát 87 nap az ingadozás; a megyére nézve a matematikai középnap így III. 28. Néha a szomszédos községek között is 2 hetes eltérés mutatkozik a gólyák érkezésében, pl. 1949-ben Hernádszentandrás és Alsófüged községekben. Ennek magyarázatát abban látom, hogy a téli szállásról kifáradtan érkező gólyák néha huzamosabb ideig a réteken tartózkodnak, és csak felerősödve kezdenek a fészek kiigazításához, míg más párok azonnal a fészükre szállnak.

Az érkezési időpontok időszakos sorrendje a következő: III. 15.: Hernádszentandrás, Iváncs; III. 16.: Perkupa; III. 26.: Bodvarákó; III. 28.: Gagyvendégi, Felsővadász; III. 29.: Szászfá; IV. 1.: Alsófüged, Tornaszentandrás; IV. 2.: Alsóvadász; IV. 4.: Göncruszka; IV. 5.: Hernákércs; IV. 7.: Vilmány; IV. 8.: Fancsal, Novajidrány, Szikszó; IV. 9.: Abaújdevecser, Forró; IV. 10.: Hernádszurdok, Felsőcece, Vizsoly; IV. 12.: Kovácsvágás; IV. 13.: Krasznokvajda, Büttös; IV. 14.: Szögliget; IV. 15.: Hídvégardó, Monaj, Rásonysápberencs, Aszaló; IV. 16.: Boldogkőváralja; IV. 20.: Kéked, Halmaj, Homrogd; IV. 22.: Abaújvár; IV. 23.: Tomor; IV. 24.: Bakta, Pálháza; IV. 25. Tornabarakony; IV. 26.: Encs, Tornaszentjakab; IV. 27.: Garadna; IV. 28.: Abaújszolnok; V. 1.: Selyeb, Léh; V. 5.: Tornyosnémeti; V. 10.: Abaújkér; VI. 22.: Kiskinizs.

A fészerekre azonnal rászállt az érkezés napján 67 adatból 37 esetben, ami 55,2%-nak felel meg. A 67 adatból nem egyezett a fészerekhez való visszatérés a határba való érkezéssel 30 esetben = 44,8%. 1 községben 1 nap a különbség a két dátum között; 3 községben 2 nap; 2 községben 3 nap; 1 községben 4 nap; 4 községben 5 nap; 1 községben 6 nap; 2-ben 8 nap; 2-ben 9 nap; 2-ben 14 nap; 2-ben 15 nap; 1-ben 16 nap; 1-ben 19 nap; 1-ben 30 nap és 41 nap különbség szintén 1 községben volt. A *Vönöczky-Schenk*-féle matematikai középérték 108,5 nap azaz IV. 19. Ha ezt a napot összehasonlítjuk az IV. 14-i érkezési középértékkel, akkor az átlagos különbség a gólyák érkezése és fészük elfoglalása között 5 nap.

42 adatot kaptam arra vonatkozólag, hogy a gólyapár egyszerre, vagy a hím és a tojó külön-külön érkeztek meg. Egyszerre érkezett a gólya párjával 20 fészekhez = 47,6%, míg 22 esetben a gólya párja későbbben érkezett = 52,4%.

A párok fészekfoglalási ideje kisebb ingadozásnak van alávetve, mint a gólyák megérkezésének dátuma. A matematikai számítás szerint a középnap IV. 26-ra esik. Átlagosan 7 nap, hogy az egyik madár későbbben érkezett a fészekre, mint a párja. A párok külön-külön érkezésének ideje a következő ingadozást mutatja: 1 nap késés 2 községben; 2 nap 5-ben; 4 nap 1-ben; 5 nap 3-ban; 6 nap 1-ben; 7 nap 3-ban; 8 nap 1-ben; 9 nap 2-ben; 10 nap 1-ben; 13 nap 1-ben; 15 nap 1-ben; és végül 22 nap különbség a két madár érkezése között 1 községben, helyesebben fészekre is.

Az 1949. évi tavaszi vonulásnak legszembetűnőbb jelensége a fehér gólya számbeli nagy megfogyatkozása, másfelől szokatlan késői érkezése, ami tudomásom szerint nemcsak helyi jellegű, de országosnak mondható.

Az Aquila évfolyamaiból 25 év anyagát állítottam össze, és az összeállításom 8872 adatból épült fel. Ebben a legkorábbi érkezési adat I. 24, a legkésőbbi V. 12. 1907. évben sűrűn találkozunk május havi érkezési adatokkal. Ebben az évben az érkezési középnap IV. 12, ami mindössze 2 nappal marad mögötte az 1949. évi abauji érkezési középnapnak. Az 1907. évi országos középnap 8 napos késést mutat az átlagos érkezési középnaphoz viszonyítva. 25 év alatt ezzel csak az 1896. évi késői érkezés hasonlítható össze.

Sajnos, irodalmunkban nem készült a fehér gólya vonulásáról olyan meteorológiai átnézetes összeállítás, amely a téli szállásról való elindulástól végig a vonulás útján figyelemmel kísérte volna az időjárási elemeket, pedig éppen a magyar *Hegyfoki Kabos* mutatott rá az időjárási elemek vizsgálatának fontosságára a madárvonulás kutatásában, és évtizedeken keresztül végzett vizsgálatokat, hogy az időjárási elemek alakulása miként befolyásolja a madarak korai vagy késői érkezését, de ezek az adatok csak a belföldre vonatkoztak. Pedig mire hozzánk megérkezik a gólya, addig már a meteorológiai elemek mindenütt érvényesíthették hatásukat a vonulásra, annak késését vagy korai érkezését elősegíthették. A táplálkozási területek vizsgálata, a bromatológiai kutatás egybevetve az időjárási elemek térképeivel mutathatnának rá a vonulás ingadozásának okaira.

A tavaszi felvonulás idején iparkodtam 1949-re összeállítani az adatokat: 1949 február hó elején észak felől hideg sarkvidéki levegő nyomul keresztül Románián, Bulgárián, amely 3-án már Törökországot is eléri, havazást okozva mind a három állam területén. 3-ától kezdve derültebb idő jut uralomra, a hőmérséklet azonban további süllyedésnek indul, és 4-én hajnalban Romániában — 15, Bulgáriában — 10 körül van a hőmérő, csak délben emelkedik 0 fok fölé. 5-ére az erős éjszakai fagy mérséklődik a felhősödés miatt, Romániában újabb havazás indul meg viharos északnyugati széllel. 10-éig az éjszakai fagy újból fokozódik. 10-én Romániában és Bulgáriában már éjszaka sem hűl le a levegő + 3 vagy 0 fok alá, s a csapadék napközben már eső alakjában hull, csak estére megy át havazásba. 15-éig hideg, szeles időjárás uralkodott többször ismétlődő havazásokkal Romániában, Bulgáriában és Törökországban egyaránt.

16-án enyhülés áll be s nappal + 10 fokig emelkedik a hőmérséklet, csak még Törökországban mindig — 22 fokot is jeleznek. A hónap vége viharos.

Március elején Romániában és Bulgáriában csapadékos az idő, esténként havazásba megy át. A fagy 7-én folytatódik havazással, viharos széllel s a csapadékos idő a Dardanellákra is kiterjed. A szél 80 km erősségű Bukarestben, csak 9-én kezd mérséklődni. 10-én már csak a délkeleti Kárpátokban havazik, a fagy ellenben Romániában és Bulgáriában nappal is tart, s a szél Törökországban erősödik. Utána újabb havazások mindenfelé. 15-én gyors front vonul át Románián, s a szél felerősödik, a hideg megenyhül. 16-án estére teljesen kiderül, s a szél egész elcsendesedik. Bulgáriában és Romániában hajnalra korlátozódnak a fagyok. 19-én a szárazabb időt ismét szeles, csapadékos idő váltja fel, a szél viharossá fokozódik. Az eső 23-án szűnik meg, a szél csak 24-ére mérséklődik. 24-e után a fagy Erdélyre és Törökország hegyvidékére korlátozódik. 29-én ismét viharos szél lép fel Romániában, mely napközben Bulgáriára is kiterjed s csak 30-án estére csendesül le.

A közeli országok ezen kedvezőtlen időjárásában látom okát, hogy miért késtek 1949-ben annyira megyéink gólyái.

A gólyák őszi vonulására vonatkozólag 68 adat érkezett hozzám a megye 54 községéből, s ebből csak 2 adat szól a fiókák őszi vonulásáról. Az őszi vonulási adatok időrendben a következők: VIII. 14.: Büttös, Krasznokvajda; VIII. 15.: Hídvégardó; VIII. 18.: Szögliget, Selyeb, Léh, Kovácsvágás; VIII. 19.: Felsővadász, Kéked, Tornabarakony; VIII. 20.: Forró, Novajidrány, Gagyvendégi, Bódvarákó, Göncruszka, Hidasnémeti, Homrogd, Monaj, Ináncs, Abaujszolnok, Onga; VIII. 21.: Tornyosnémeti, Kiskinizs, Halmaj; VIII. 22.: Felsőcece; VIII. 23.: Fancsal, Felsőcece; VIII. 24.: Komjáti, Szikszó; VIII. 25.: Abaújdevecser, Rásony-sápberencs; VIII. 26.: Alsócece; VIII. 27.: Abaújvár; VIII. 28.: Alsóvadász, Tornaszentjakab; VIII. 30.: Aszaló, Vilmány; IX. 1.: Hernádkerész, Hernádszentandrás; IX. 2.: Garadna, Tornaszentandrás, Pálháza, Tomor; IX. 3.: Perkupa; IX. 8.: Bakta. Ezek közül Göncruszka, Szikszó, Komjáti, Halmaj és Alsócece községekből több adat is került hozzám, hogy egy községből nem az összes fészekből egyszerre tűntek el a gólyák, hanem 5 napos különbség is van a különböző fészkek lakóinak távozása között. Felsőcecen VIII. 20-án távoztak a fiatalok, míg az öregek VIII. 22-én. Kékedről csak a fiókák távozásáról kaptam értesítést, az öregekről nem. A *Vönöczky—Schenk-féle* középérték számítás szerint, tehát 1949-ben Abaúj megyében VIII. 19-re esik a gólyák őszi elvonulásának középnapja, ami egybevághat az országos középértékkel is. A gólyák őszi elvonulása tehát sokkal kisebb ingadozást mutatott 1949-ben Abaúj megyében, mint a tavaszi érkezésük.